VAIDEOTSUS
Isikuandmete kaitse asjas nr 2.1.-3/21/2788

Vaideotsuse tegija	Andmekaitse Inspektsiooni peadirektor Pille Lehis
Otsuse tegemise aeg ja koht	11.10.2021, Tallinnas
Vaide esitamise aeg	19.08.2021
Vaidlustatav haldusakt või toiming	Andmekaitse Inspektsiooni 21.07.2021 menetluse lõpetamise teade isikuandmete kaitse asjas nr 2.1.-3/21/2788
Vaide esitaja	XXX

RESOLUTSIOON:
Haldusmenetluse seaduse (HMS) § 85 punkti 4 alusel otsustan:
1) jätta vaie rahuldamata;
2) teha vaideotsus teatavaks vaide esitajale.

VAIDLUSTAMISVIIDE
Käesoleva otsuse saab vaidlustada 30 päeva jooksul, esitades halduskohtumenetluse seadustiku kohase kaebuse halduskohtusse.

FAKTILISED ASJAOLUD
21.04.2021 esitasid XXX ja XXX inspektsioonile kaebuse, millega taotlesid oma isikuandmete töötlemise lõpetamist võrguartiklist võrgulingil https://arileht.delfi.ee/artikkel/50747019/vennad-xxx-eitavad-raha-valjapetmist.
14.05.2021 algatas inspektsioon menetluse ja küsis AS Ekspress Meedia selgitusi.
21.07.2021 lõpetas inspektsioon menetluse leides, et jätkuvaks isikuandmete avalikustamiseks on kõik tingimused täidetud.
19.08.2021 esitasid XXX ja XXX vaide.

VAIDE ESITAJA NÕUE JA PÕHJENDUSED
Avalik huvi
2.11. Andmekaitse Inspektsioon oma menetluse lõpetamise otsuses avaliku huvi osas kokkuvõtlikult sedastas, seetõttu ei ole karistusandmete karistusregistrist kustumise fakt piisav põhjus leidmaks, et artikli sisu (sh selles avalikustatud isikuandmete) osas puudub avalik huvi. Sellises olukorras isikuandmete kustutamine tähendaks ajaloo ümberkirjutamist (artiklite muutmist), millist praktikat ei ole ka EIK oma otsustes toetanud. Seega ei ole võimalik väita, et kõnealuses artiklis toodu osas oleks avaliku huvi puudumine täielik ja ilmselge (3-3-1-85-15), mistõttu AKI leiab, et vaidlusalustes artiklites kajastatu osas esineb avalik huvi.

2.12. Lisaks on AKI sedastanud, et „Ajakirjanduse roll on avalikkust informeerida mh uutest kuritegelikest võtetest, et inimesed oskaksid nende suhtes tähelepanelikud olla ja vajadusel iseend kaitsta või teisi ohust teavitada. Seega artikli sisu osas avaliku huvi ilmselget puudumist AKI hinnangul sedastada ei ole võimalik.“ Täiendavalt on AKI ka selgitanud, et „Eesti kohtupraktika kohaselt võib avalik huvi seisneda ka ajakirjanduse teisese eesmärgi täitmise tagamises ehk juba kajastatud uudiste säilitamises ja avalikkusele kättesaadavaks tegemises, arvestades seejuures internetiarhiivi olulisust allikana uurimuste läbiviimiseks ja selle tasuta kättesaadavust (3-09-706).„

2.13. Vaide esitajad eeltoodu põhjal leiavad, et AKI on täiesti vääralt kohaldanud materiaalõigust ning lisaks on väga selgelt seetõttu teinud ka diskretsioonivea.

2.14. Esiteks kaebajad veelkord rõhutavad, et käesoleval hetkel ning mh ka AKI-le kaebuse esitamise seisuga kehtis/kehtib Eestis isikuandmete kaitse seadus, mis jõustus 2019. aastal ja lisaks on otsekohalduv isikuandmete kaitse üldmäärus, mida hakati kohaldama alates 25. maist 2018. a. AKI on oma otsuses viidanud 2015. aasta Riigikohtu lahendile ja mh Tallinna Ringkonnakohtu lahendile aastast 2010.

2.15. Andmekaitse Inspektsioon haldusorganina peab oma tegevuses ilmselgelt lähtuma kehtivast õigusest ning kohaldama ja rakendama kehtivaid seaduseid ning norme. Kehtiva IKS järgi on isikuandmete töötlemine ajakirjanduslikul eesmärgil lubatud, kui on mh täidetud eeldus, et isikuandmete töötlemisel esineb avalik huvi.

2.16. Kehtiva IKS seletuskirjas on seadusandja selgitanud, et „Lähtuvalt eeltoodud kohtupraktikast ning ajakirjanduse olulisest rollist ühiskonnas on isikuandmete töötlemine ajakirjanduslikul eesmärgil lubatud, kui selleks on avalik huvi." ja „Avalik huvi on tuletatud ülaltoodud kohtupraktikast ning sellest, et ajakirjanduslik isikuandmete töötlemine peab aitama kaasa diskussiooni tekkimisele demokraatlikus ühiskonnas."

2.17. Seega mõiste „avalik huvi" isikuandmete töötlemise kontekstis ei ole keeleliselt mingisugune uudne kontseptsioon, aga küll on ajas muutuvad isikuandmete kaitse põhimõtted, normid ja sh mõiste avalik huvi ning selle õiguslik sisu. Nimelt Andmekaitse Inspektsioon peab seaduse rakendamisel lähtuma kehtivast seadusest ning seaduse tõlgendamisel sh seadusandja tahtest. Reeglina seletuskiri peegeldab seadusandja tegelikku tahet. Alates 2019. a. kehtiva IKS seletuskirjas on selgelt öeldud ehk selgitatud, kuidas on sisustatud „avaliku huvi" mõiste isikuandmete ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise kontekstis. Seaduses endas ja selle seletuskirjas viidatud ning välja toodud kohtulahendites ei ole kusagil öeldud, et avalik huvi hõlmab endas mingisugust uudiste säilitamist ja internetiarhiivi pidamist. Sellist käsitlust ei toeta ka seletuskirjas väljatoodud seadusandja selgitused, mille kohaselt IKS § 4 toodud kriteeriume on vaja kaaluda igakordse isikuandmete töötlemise juures ning muuhulgas selgitus, et tuleb tähele panna ka isikuandmete kaitse üldmääruse art 6 lõikes 4 sätestatud isikuandmete edasise töötlemise tingimusi.

2.18. Vaide esitajad rõhutavad, et tegemist on 12.11.1997. a. avaldatud uudisega. Tänasepäeva seisuga ehk 24 aastat hiljem puudub kõnealuses uudises igasugune uudisväärtus. Lisaks on ilmselgelt absurdne väita, et 24 aastat tagasi avaldatud uudis aitab kuidagi tänasel päeval kaasa diskussiooni tekkimisele demokraatlikus ühiskonnas.

2.19. Seaduse seletuskirjas on avaliku huvi puudutavas osas välja toodud, et teatud isikute puhul on EIK leidnud, et eraelu puutumatuse piirid ulatuvad kaugemale. EIK on omistanud kõige kõrgemat tähtsust väljendusvabadusele poliitilise debati kontekstis ning leidnud, et poliitiliste kõnede piirangute õigustamiseks on nõutavad väga tugevad argumendid. Lisaks on seaduse seletuskirjas käsitletud fotode avalikustamist olukorras, kus on tegemist avaliku elu tegelasega.

2.20. Vaide esitajad XXX ja XXX muuhulgas rõhutavad, et nende näol ei ole tegemist ka mingisuguste avaliku elu tegelastega või poliitikutega – tegemist on täiesti tavaliste eraisikutega. Seda enam on täiesti arusaamatu, kuidas on võimalik jaatada mingisugust avaliku huvi 24 aastat hiljem peale uudise avaldamist. Kaebajad märgivad, et ei vaidlusta toonast uudise avaldamist, kuid õiguslikult on antud hetkel küsimuse all jätkuv isikuandmete töötlemine 24 aastat hiljem ja selle õiguspärasus. Ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmete töötlemise korral on lahutamatuks eelduseks avalik huvi, mida antud juhul lihtsalt ei saa esineda. Kehtiv

IKS ja seaduse seletuskirjas antud seadusandja selgitused ei anna mitte mingisuguse konstruktsiooniga antud juhul alust jaatada avaliku huvi, et 24 aasta taguse uudise jätkuv üleval hoidmine ehk isikuandmete jätkuv töötlemine oleks põhjendatud ajakirjanduslikul eesmärgil.

2.21. Kokkuvõtvalt on Andmekaitse Inspektsioon käesoleval juhul täiesti vääralt kohaldanud materiaalõigust ning sh sisustanud avaliku huvi mõistet kehtiva IKS mõistes. Andmekaitse Inspektsioon on kaebuste lahendamisel ja menetluse lõpetamise otsusel tuginenud aegunud kohtupraktikale ja vandele normidele ehk ei ole kohaldanud kehtivat isikuandmete kaitse seadust ja isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevaid põhimõtteid. Kokkuvõtvalt puudub antud juhul igasugune avalik huvi kehtiva IKS § 4 tähenduses.

Kaebajate õiguste ülemäärane kahjustamine

2.22. AKI on menetluse lõpetamise otsuses leidnud, et on nõus sellega, et artikkel omab riivet kaebajate eraelule, kuid leiab, et kuna artikkel kajastas Eesti Vabariigi nimel vastavalt menetlusseadustikule läbiviidud avalikku kohtumenetlust (selle sisu ja käiku), ei ole ka artikli avaldamisega õigusi ülemääraselt kahjustatud.

2.23. Vaide esitajad on seisukohal, et Andmekaitse Inspektsioon on jätnud täielikult sisuliselt analüüsimata käesoleva kaebuse aluseks oleva andmetöötluse õiguspärasuse – ehk kas käesoleval juhul artikli jätkuv säilitamine ja avalikustamine 24 aastat hiljem on põhjendatud ehk kas käesoleval juhul jätkuvalt esineb erand isikuandmete töötlemiseks ning kas on järgitud isikuandmete edasise töötlemise tingimusi. Andmekaitse Inspektsioon ei ole vastavas punktis isegi maininud mitte ühtegi andmesubjekti õigust, rääkimata asjakohaste andmesubjekti õiguste analüüsimisest käesoleva kaebuse kontekstis. AKI on vaid lakooniliselt sedastanud, et kuna artikkel kajastas Eesti Vabariigi nimel vastavalt menetlusseadustikule läbiviidud avalikku kohtumenetlust, ei ole artikli avaldamisega õigusi ülemääraselt kahjustatud.

2.24. Esiteks vaide esitajad rõhutavad, et küsimuse all on artikli jätkuv ülevalhoidmine ehk isikuandmete jätkuv igapäevane töötlemine 24 aastat peale artikli algset avaldamist. Seega küsimus ei ole selles, kas toona artikli avaldamine oli õiguspärane või mitte, vaid küsimus seisneb selles, kas 12.11.1997. a. avaldatud artikli jätkuv veebis ülevalhoidmine ehk jätkuv isikuandmete töötlemine 24 aastat hiljem vastab IKS § 4, IKS ja IKÜM nõuetele.

2.25. Kaebajad siinkohal veelkord märgivad, et seadusandja selgituste kohaselt IKS §-s 4 toodud kriteeriume on vaja kaaluda igakordse isikuandmete töötlemise juures. Oluline on tähele panna, et ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise korral tuleb iga töötlemistoimingu puhul eraldi hinnata, kas selleks on õigus kasutada erandeid. Analüüsida on vaja mh säilitamist, arhiveerimist ning muuhulgas tuleb tähele panna ka isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 6 lõikes 4 sätestatud isikuandmete edasise töötlemise tingimusi.

2.26. Üldmääruse artikkel 6 lõike 4 järgi tuleb vastutaval töötlejal hinnata, kas muul eesmärgil töötlemine on kooskõlas eesmärgiga, mille jaoks isikuandmeid algselt koguti, muu hulgas tuleb arvesse võtta a) seost nende eesmärkide, mille jaoks isikuandmeid koguti, ja kavandatava edasise töötlemise eesmärkide vahel; b) isikuandmete kogumise konteksti, eelkõige andmesubjektide ja vastutava töötleja vahelist seost; c) isikuandmete laadi, eelkõige seda, kas töödeldakse isikuandmete eriliike vastavalt artiklile 9 või süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud isikuandmeid vastavalt artiklile 10; d) kavandatava edasise töötlemise võimalikke tagajärgi andmesubjektide jaoks; e) asjakohaste kaitsemeetmete olemasolu, milleks võivad olla näiteks krüpteerimine ja pseudonümiseerimine.

2.27. Vaide esitajad siinkohal märgivad, et näiteks Belgia kassatsioonikohus on aastal 2016 teinud lahendi, milles leiti, et 1994. aastal toimunud liiklusõnnetuse (joobes juhtimine) jätkuv

avalikustamine ehk uudise üleval hoidmine ei täida mitte mingisugust avaliku funktsiooni/eesmärki, sellel puudub igasugune uudisväärtus ning kohus mh leidis, et puudub igasugune avalik huvi kajastamaks üle 20 aasta tagasi juhtunud liiklusõnnetust.

2.28. Isikuandmete töötlemine ajakirjanduslikul eesmärgil on lubatud, kui selleks on avalik huvi. Avalik huvi kaalub üles andmesubjekti õiguste kaitse. Ajakirjanduslik isikuandmete töötlemine peab aitama kaasa diskussiooni tekkimisele demokraatlikus ühiskonnas.

2.29. Riigikohtu seisukohtade järgi on kaalutlusõigusega tegemist siis, kui haldusorgan võib otsuse või toimingu tegemisel valida erinevate toimimisviiside vahel. Kaalutlusõigus peab olema alati seaduses sätestatud. Kaalutlusõigus võib põhineda sellel, "kas" haldus üldse tahab rakendada lubatavat abinõu (otsustusdiskretsioon) või sellel, "millise" lubatud abinõudest ta tahab kasutusele võtta (valikudiskretsioon). Kaalutlusveaga on tegemist siis, kui asutus ei järgi seaduse nõudeid. Haldusorganil on õigus ja võimalus valida paljude talle otstarbekana näivate abinõude vahel või loobuda üldse sellekohasest tegevusest, s.t et haldusorganil on otsustamisõigus selle suhtes, mis on igal üksikjuhtumil kõige sobivam toimimisviis. Kui adressaadi õigusi arvestades on mitu otsust samal ajal õiguspärased, on haldusorganil ilma õiguslike kitsendusteta õigus vabalt valida kõige sobivam lahendus. (Riigikohtu otsus nr 3-1-1-14-14, p 863) Diskretsioonivolituse mittetäielik kasutamine ja olulistele asjaoludele mittetuginev kaalumine võivad endast kujutada sellist olulist diskretsiooniviga, mis on kaalutlusotsuse tühistamise aluseks (vt Riigikohtu lahend nr 3-3-1-81-07, p 20).

2.30. Vaide esitajad leiavad, et Andmekaitse Inspektsioon on antud juhul täielikult jätnud kaalumata ehk jätnud hindamata/analüüsimata IKS-st ja IKÜM-st tulenevad kriteeriumid – nimelt ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise korral tuleb iga töötlemistoimingu puhul eraldi hinnata, kas selleks on õigus kasutada erandeid ning käesoleval juhul ei ole Andmekatise Inspektsioon absoluutselt teinud. AKI on ainult lakooniliselt sedastanud, et kuna artikkel kajastas Eesti Vabariigi nimelt vastavalt menetlusseadustikule läbiviidud avalikku kohtumenetlust, ei ole artikli avaldamisega andmesubjekti õigusi ülemääraselt kahjustatud.

2.31. Kaebajad leiavad, et selline Andmekaitse Inspektsiooni lakooniline õiguslik käsitlus ja seisukoht on täiesti vastuvõetamatu ning igatepidi vastuolus IKS-s ja IKÜM-s sätestatud kriteeriumitega ning printsiipidega. Sisuliselt AKI sellise otsusega väljendab seisukohta, et iga isikuandmete töötlemine, mis kajastab Eesti Vabariigi nimel vastavalt menetlusseadustikule läbiviidud avalikku kohtumenetlust (selle sisu ja käiku), on alati õiguspärane, vaatamata sellele, mis on kaasuse asjaolud, milline on andmete töötlemise ajaline perspektiiv, kes on andmesubjekt, mis on andmete töötlemise eesmärk jne. Kokkuvõtvalt selline käsitlus on täiesti absurdne ehk igatepidi vastuolus isikuandmete kaitse põhimõtetega. Lisaks ei ole AKI isegi vaevaks võtnud analüüsida täiendavaid kaitsemeetmeid andmesubjektide õiguste tagamiseks, näiteks isikuandmete pseudonümiseerimist.

2.32. Kaebajad siinkohal ka märgivad, et täiesti äraspidine on Andmekaitse Inspektsiooni käsitlus, mille kohaselt „Algatatud menetluse käigus ei tuvastanud AKI seega andmesubjektide konkreetsest olukorrast lähtuvaid erandlikke asjaolusid, mis IKÜM art 21 ja IKS § 4 mõttes võiksid viia järelduseni, et artikli jätkuv avalikustamine põhjustaks kaebajate eraelule ülemäärast riivet.“ Vaide esitajad siinkohal rõhutavad, et igasuguse isikuandmete töötlemiseks peab olema õiguslik alus ning seaduse seletuskirjas on seda ka selgitatud, et ajakirjanduslikul eesmärgil töötlemise korral tuleb iga töötlemistoimingu puhul eraldi hinnata, kas selleks on õigus kasutada erandeid. Seega kui isikuandmete töötleja väidab, et isikuandmete töötlemine toimub ajakirjanduslik eesmärgil, siis tuleb seda ka hinnata, kas vastav alus on olemas ehk eeldused täidetud. AKI käsitluse kohaselt aga justkui kehtib eeldus, et igasugune isikuandmete töötlemine, kus vastutav töötleja põhjendab isikuandmete töötlemist ajakirjandusliku eesmärgiga, on alati õiguspärane ja lubatud, kuniks ei ole tuvastatud mingisuguseid erandlike asjaolusid, mis annaks alust arvata vastupidist.

2.33. Lisaks jääb vaide esitajatele täiesti arusaamatuks AKI põhjendus, mille kohaselt on asjakohane märkida, et kaebajate kohta on avaldatud teisigi analoogse sisuga artikleid ja seega kui vaidlusaluses artiklis nimed kustutataks, ei oleks kaebusega taotletavat eesmärki võimalik saavutada, kuna nimede avalikustamine toimuks teistes artiklites edasi. AKI vastav loogika ning põhjendus on täiesti vildakas – AKI ülesanne on menetleda andmesubjektide kaebusi isikuandmete töötlemise osas ning menetluse käigus hinnata, kas isikuandmete töötlemine on lähtuvalt kaasuse asjaoludest õiguspärane või mitte. Järelevalvet teostav haldusorgan ei saa ignoreerida õigusvastast tegevust seetõttu, et „teised teevad ka" või „miks sa varem midagi teinud pole" jms põhjustel. Sellise loogika kohaselt võiks näiteks politsei keelduda menetlemast koduvägivalla juhtumit seetõttu, et varem on ka ohver oma mehelt peks saanud, aga varem ei ole ta ühtegi kaebust esitanud. Kokkuvõtvalt selline AKI põhjendus on samuti täiesti arusaamatu ning ebaloogiline. Siinkohal vaide esitajad mh selgitavad, et on vastavasisulisi taotlusi e-kirja teel teistele väljaannetele edastanud ning seni on teised meediamajad taotlused suures osas rahuldanud – AS Ekspress Meedia on ainus, kes on täielikult keelduvalt vaide esitajate päringutele/taotlustele vastanud.

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOONI PÕHJENDUSED

Esmalt selgitame, et inspektsioon jääb kõigi oma menetluse lõpetamise otsuses toodud seisukohtade ja selgituste juurde. Küll aga täpsustame teemade kaupa neid punkte, millele on vaide esitajad oma vaides viidanud.

Kooskõla kehtiva õigusega

Vaide esitajad on heitnud ette, et inspektsiooni otsus ei ole kooskõlas kehtiva isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) ja isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 4-ga. Sealjuures on leitud, et inspektsioon ei oleks võinud viidata enne IKÜM-i kehtima hakkamist tehtud kohtuotsustele.

Võrreldes eelnevalt kehtinud IKS § 11 lõiget 2 ja praegu kehtivat IKS § 4, siis on muudetud vaid ühte sõna ehk isikuandmete avalikustamiseks peavad olema täidetud järgnevad tingimused:

1) ajakirjanduslik eesmärk;
2) avalik huvi (eelnevas redaktsioonis „ülekaalukas" avalik huvi);
3) kooskõla ajakirjanduseetika põhimõtetega;
4) ei tohi ülemääraselt kahjustada andmesubjekti õigusi.

Ka vaide esitajad on ise välja toonud, et avaliku huvi mõiste on sätte muutmisest hoolimata jäänud samaks (*ei ole keeleliselt uudne kontseptsioon*). Sõna „ülekaalukas" ära kaotamisega ei ole praegu kehtiv IKS võrreldes varasemaga sisuliselt muutunud ning hinnatakse ikkagi samade nõuete täitmist.

Vaide esitajate peamine argument on, et puudub avalik huvi ning lisaks on artikkel isiku õigusi ülemääraselt kahjustav (muude IKS § 4 eelduste täitmise osas ei ole vastuväiteid esitatud). Nõustume vaide esitajatega, et kaebuses toodud artikli osas ei ole enam tegemist ajakirjanduse esmase rolliga ehk aktiivse avalikkuse huviga artiklis toodud teema ja isikute suhtes, vaid hetkel on artikli osas ajakirjanduse eesmärk ajaloo säilitamine ja hilisem teabe lihtsal viisil kättesaadavaks tegemine.

Vaide esitajad tuginevad sellele, et kehtiva IKS-i seletuskiri ei too välja seda, et ajakirjandusel on lisaks uudiste avaldamisele avaliku debati tekitamise eesmärgil veel teisi eesmärke nagu uudiste säilitamine või internetiarhiivide loomine. Selgitame, et tihtilugu ei toogi seaduste seletuskirjad välja nii täpseid selgitusi, nagu vaide esitaja on viidanud. Samamoodi ei olnud ajakirjanduse ülesandeid täpsustatud eelnevalt kehtinud IKS-i seletuskirjas. Sellisel juhul

tulebki lähtuda õigusnormi rakendamisel kohtupraktikast.

EIK on seisukohal, et ei kohtu ega meedia ülesanne ei saa ega või olla kirjutada ümber ajalugu, kustutades internetist artikleid või nendes avaldatut, isegi kui nende sisu peaks rikkuma kellegi õiguseid. Kohtuasjas Wegrzyonowski ja Smolczewski vs Poola[1] rõhutab EIK, et meediaväljaannete internetiarhiivid on kaitstud väljendusvabadusena Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 10 mõttes, mis tähendab, et nende kustutamiseks kohustamine ei ole üldjuhul lubatud. EIK rõhutab, et meedia internetiarhiividel on oluline panus uudiste ja informatsiooni alalhoidmisel ja kättesaadavaks tegemisel ja et sellised arhiivid on tähtsaks haridus- ja teadustöö allikaks, eriti arvestades, et need on üldsusele kergesti kättesaadavad ning üldjuhul tasuta. Meedia ülesanne on ka talletada ning teha avalikele arhiividele kättesaadavaks uudislood, mis on eelnevalt üldsusele kajastatud. Internetiarhiivide pidamine on selle funktsiooni kriitilise tähtsusega aspekt. EIK hinnangul on lubamatu nõuda artikli kustutamist, sest see läheb vastuollu EIK artikliga 10.

Meedia peab suutma oma töös operatiivselt tegutseda, et jagada avalikkusele uut teavet kiirelt. See, kui neil tekiks järjepidev kohustus ka oma vanu artikleid üle vaadata, omaks külmutavat efekti nende tegevusele, kus nad hakkaksid juba algselt vältima isikuandmete kasutamist. Ka EIK juhib tähelepanu asjaolule, et vanemate lugudega seotud nõuete esile kerkimise võimalus iseenesest mõjub ajakirjandusvabadusele halvavalt, sest võib tuua kaasa selle, et ajakirjandus ei säilita oma digiarhiive või hakkab isikuandmete kasutamist vältima.[2]

Seetõttu on nn ajaloo ümber kirjutamine ja artiklite muutmine olnud väga äärmuslik meede. Sellele eelistatakse alati pealdiste lisamist ning järgmise sammuna otsingumootoritelt kaebaja nime indekseerimise lõpetamist.

Järgmises punktis selgitame, miks me leiame, et antud kaasuses ei ole tegemist niivõrd ülemäärase andmesubjektide eralelu kahjustamisega, mis nõuaks meediavabadusse sekkumist.

Õiguste ülemäärane kahjustamine

Avalikkuse huvi isikute vastu võib olla ajas muutuv ja lähtuvalt isikute enda tegevusest olla kas nende suhtes kasvav või kahanev. Oluline on analüüsida, mida on avalikustatud isikute kohta tervikuna, kuidas on isikud end ise avalikkusele presenteerinud ning milline on nende ühiskondlik aktiivsus. Seetõttu on vajalik vaadata isikute kohta avaldatud informatsiooni tervikuna ega saa lähtuda vaid ühest artiklist, nagu vaide esitajad on välja toonud.

Vaide esitajad on oma õiguste kahjustamise põhjendustena toonud välja, et nad ei saa kandideerida erialastele töökohtadele, see kahjustab nende lapsi, nad on oma karistuse kandnud ja see on juba 20 aastat tagasi kustunud, artikli vastu on ammu avaliku huvi kadunud ning artikkel ei lase neil oma mainet taastada.

Vaide esitajate kohta on otsuses välja toodud, et nad on mitmete äriühingute juhtorganites. Selgitame, et sellised seosed äriühingutega ning vajadusel ka nt nende võimaliku käibe hindamised näitavad lihtsalt, et isikud on olnud äriliselt aktiivsed, mistõttu ei leia kinnitust vaide esitajate väide, et nad ei ole saanud naasta oma tavapärasesse ellu. Mis puudutab väidet, et nad ei saa kandideerida erialastele töökohtadele, siis on seda raske hinnata, kuna selle kohta ei ole toodud reaalseid näiteid, mis väidet kinnitaks. XXX-i kohta on inspektsioonil teada, et kaebaja peab tõenäoliselt erialasete töökohtade all silmas majandusalaseid töökohti. Samas kui vaadata isiku kohta avalikult leitavat infot, siis ta lisaks oma äriühingute juhtimisele töötabki

[1] https://international.vlex.com/vid/case-wegrzynowski-and-smolczewski-poland-449319582.
[2] M.L. and W.W. v. Germany, p 103, 104.

majandustarkvaraga tegelevas ettevõttes.[3] XXX-i kohta ei ole kaebuses antud lisainfot, sh ei ole teada millist eriala täpsemalt mõeldakse, või toodud ka mõnda täpsemat näidet, mistõttu ei ole võimalik väidet hinnata.

Lapsi ja muid lähedasi puudutavate argumentide osas ei ole inspektsioon seisukohti võtnud, kuna IKS § 4 koosseis näeb ette vaid kaebaja enda õiguste kahjustamist. Ühtlasi ei saaks tekkida olukord, kus need kaebajad on seetõttu eelisseisus, kellel on lapsed, võrreldes nendega, kellel ei ole.[4]

Nõustume sellega, et teo toime panemisest on möödas arvestatavalt pikk aeg, mis on kahtlemata kaalukas argument selle kohta, et kõnealuse info jätkuv leitavus on kaebajaid kahjustav. Küll aga tuleb seda hinnata koosmõjus muude kaalutlustega.

Ajakirjandus võib kajastada teavet isikute kohta, kes on seotud ühiskondlikult taunitavate või avalikku debatti tekitavate teemadega, olenemata sellest, kas neile määratud karistus on kustunud. Sealjuures võib kajastada ka neid tegusid, mille eest ei ole isikut karistatud või on näiteks õigeks mõistetud. Seetõttu ei ole vaid karistusandmete karistusregistrist kustumise fakt piisav põhjus nõuda automaatselt nende andmete avaldamise lõpetamist meedias. See tähendaks vastupidisel juhul ajakirjandusele pidevat igapäevast ajaloo ümber kirjutamise kohustust.

Vaide esitajad pidid õigusvastase teo toimepanemisel teadma, et teo osas esineb avalik huvi, millest tulenevalt võib tekkida võimalik riive ka nende eraelule. Mainitud ei ole midagi kaebajate era- ja pereelu (nt laste) kohta või avalikustatud fotosid. Arvestame ka seda, et kaebajad olid teo toimepanemise hetkel täisealised.

Vaides on eraldi välja toodud, et inspektsioon ei oleks võinud arvestada teisi kaebajate kohta kirjutatud artikleid. Leiame vastupidiselt, et see on oluline ja isikute kohta avalikustatud samasisulisi artikleid arvesse võtta on igati asjakohane. Kui isikud saaksid ka oma nime eemaldatud ühest artiklist, aga teised samalaadse sisuga artiklid on nende nimede alusel edasi leitavad, siis ei täida kaebuse rahuldamine soovitud eesmärki. Kaebajad on esitanud vaid ühe artikli kohta kaebuse, aga teised sarnased artiklid ei ole nende hinnangul neid ülemääraselt kahjustavad. Inspektsioon on selle välja toonud ja asunud loogilisele järeldusele, et ühe artikli osas nimede eemaldamine ei täida tegelikku soovitud eesmärki, kuna teistes artiklites on sarnased teod jätkuvalt kõigile leitavad. Samuti ei ole kaebajad esitanud lisaselgitusi, kuidas just see üks artikkel on teistest niivõrd teistsugune ja toob neile kaasa kaebuses välja toodud tagajärjed.

Kahjustamise määra hinnatakse lisaks avaldatud andmete koosseisu läbi. Artiklis on toodud kaebajate täisnimed ja vanused, mis on tavapärane ajakirjanduslik praktika selliste sündmuste kajastamisel. Küll aga on lisaks välja toodud fakt, et tegemist on vendadega. Samuti on toodud ära, et XXX oli Tartu ülikooli majandustudeng. Sama informatsiooni on isik avalikustanud ise oma LinkedIni[5] kasutajakontol ja leitav on ka kaebaja lõputöö[6], mis annab sama teabe. Leiame, et selle fakti välja toomine, et tegemist oli majandust õppiva tudengiga, on olnud ajakirjaniku üks eesmärke, kuna tegemist oli majanduskuriteoga. Fakt, et XXX töötas sel ajal müüjana, võib olla inspektsiooni hinnangul ebaoluline, kuna ei ole loodud seost, kuidas on see seotud kuriteoga. Samas ei ole viidatud täpsemalt, mis valdkonna või ettevõttega oli tegemist. See, et XXX käis Laeva meiereis aeg-ajalt raamatupidamisprogrammi hooldamas, on otseselt seotud kuriteo episoodiga ja ei ole isiku kohta ebaolulise lisainfo välja toomine. Kaebajad aga ei ole

[3] https://www.excellence.ee/people/xxx.
[4] Samuti võiks jõuda nii seisukohale, kus meediaväljaandele peaks esitama sünnitunnistusi, et nad saaks väiteid kontrollida.
[5] https://ee.linkedin.com/in/xxx-77b97044.
[6] https://www.e-varamu.ee/item/5GOOKX6SKZOGHNU5K6G42RSCG7UIUDT3.

ise nende faktide kohta välja toonud, et need võiks olla neid ülemääraselt kahjustavad, ega taotlenud, et artiklist eemaldataks nt fakt, et nad on vennad. Sel põhjusel ei ole inspektsioon nii detailselt andmete koosseisu eelnevalt analüüsinud.

Samas toome välja, et artikkel kajastab vaid kohtumenetluse eelseid sündmusi, aga mitte kohtuotsust. Sellistel juhtudel, kus nt kohtuotsusega on isikud hiljem õigeks mõistetud või sellega on mingid algses artiklis toodud faktid ümber lükatud, oleme me teinud meediaväljaannetele ettepanekud lisamaks artiklitele pealdisi. Leiame, et ka antud olukorras võib see olla põhjendatud, kui kaebajad selle vajaduse ise välja toovad.

Oleme arvestanud ka teo raskuse ja iseloomuga, mis ei olnud oma olemuselt sugugi pisikelmus. Samuti ei olnud tol perioodil kelmuste eest süüdimõistmine nii tavapärane kui praegusel ajal. Ka artiklis on selgelt välja toodud, et põhjustati suur majanduslik kahju. Samuti peab arvestama, et kelmus puudutas tol ajal ja ka praegusel ajal Eestis (Valio Eesti ja Swedbank) väga tuntud ettevõtteid. Seega on neid ettevõtteid puudutavate ajaloosündmuste vastu ka praegusel hetkel avalik huvi. Kahtlemata võis see olla üks oluline juhtum, mis on muutnud edaspidiseid pankade nõudeid ja kontrollimeetmeid petturluse vältimiseks. See artikkel annab ka olulise läbilõike üheksakümnendatest, mille kohta leiab veel mitmeid sarnaseid pangakelmuse mustreid, kus on arvutit kasutades ja dokumente võltsides pangalt raha välja petetud.[7]

Eeltoodut arvestades ei leia inspektsioon, et artiklite leitavus meediaettevõtte enda internetiarhiivis kahjustaks vaide esitajate õigusi sel määral, et tuleks sekkuda ajakirjandusvabadusse, sh sellega hõlmatud avalike internetiarhiivide pidamisse.

Õigus olla unustatud

IKÜM art 17 näeb ette õiguse olla unustatud, ent seda vaid sel määral, mil isikuandmete avalikustamine pole vajalik sõnavabaduse teostamiseks. Nagu eespool selgitatud, on inspektsiooni hinnangul artikli jätkuv leitavus meediaettevõtte enda internetiarhiivis hõlmatud IKÜM art 17 lg 3 p a kohase sõna- ja teabevabadusega ning seetõttu pole vaide esitajatel õigust nõuda artikli eemaldamist ega selles enda isikuandmete kustutamist antud sätte alusel.

Nõustume, et vaide esitajaid kahjustab eelkõige asjaolu, et artikkel (nagu ka teised menetluse lõpetamise otsuses toodud samalaadsed artiklid) on nende nime alusel lihtsalt leitav. Küll aga selgitame, et meediaväljaande osas lõpetatud menetlus ei võta kaebajatelt ära õigust pöörduda oma taotlusega otse mõne avaliku otsingumootori (nt Google) poole. Otsingumootorite pidajad on eraldi iseseisvad vastutavad andmetöötlejad, kellel ajakirjandusega võrreldes ei ole nii ulatuslikud õigused isikuandmete avalikustamiseks. Sealjuures ei kohaldu neile IKS § 4 alused.

Antud juhul on otsingumootorite poole pöördumise võimalust ka menetluse lõpetamise otsuses kaebajatele selgitatud. Samas ei ole kaebajad inspektsioonile teadaolevalt seda teinud. Leiame, et selline võimalus on teabe- ja sõnavabadust kõige vähemkahjustavam viis, kuna meediaväljaanne ei pea artiklit muutma, lisaks jääb see samal ajal avalikkusele leitavaks kasutades muid temaatilisi otsingusõnu. Aga see ei ole leitav neile, kes ostivad konkreetselt kaebajate nimega seonduvaid asju. Sellega on täidetud kaebajate peamised huvid ehk et iga suvaline isik ei leiaks lihtsaid viise kasutades nende kohta esimese asjana ammusooritatud kuritegu puudutavat infot ja ei saa teha selle pinnalt isikute kohta oma esmaseid otsuseid ja valikuid nende hindamiseks.

Lahendis Google Spain leiab Euroopa Kohus, et otsingumootor on iseseisev andmetöötleja, kes

[7] https://epl.delfi.ee/artikkel/50757562/suurimad-teadaolevad-pangapettused-eestis; https://www.ohtuleht.ee/138258/pangapettur-toodi-hispaaniast-koju; https://www.ohtuleht.ee/17454/kelmide-elu-on-liiga-kergeks-tehtud.

peab juhul, kui teatud tingimused on täidetud, kõrvaldama isiku nime põhjal tehtud otsingu järel kuvatavast tulemuste loetelust lingid veebilehtedele, mille on avaldanud kolmandad isikud ja mis sisaldavad teavet selle isiku kohta, ka sellisel juhul, kui seda nime või teavet ei ole varem või samal ajal neilt veebilehtedelt kustutatud, isegi kui selle nime või teabe avaldamine neil veebilehtedel on seaduslik.

Samas on leitud, et isegi selline p 17 kirjeldatud viidete kustutamine listist on sekkumine väljendus- ja teabevabadusse, sest otsijatel on õigus infot saada ja ajakirjandusel on õigus infot levitada. Iga listist eemaldamist tuleb seetõttu eraldi kaaluda.[8] EIK praktika on otsingumootorite suhtes järjekindel. Näiteks käsitles EK otsingumootorite kohustusi andmesubjekti ees ka oma lahendis C-136/17, kust ilmneb selgelt, et otsingumootor peab andmesubjekti taotluse alusel teatud lingid otsingutulemuste hulgast kustutama, aga seda siiski vaid juhul, kui isiku privaatsusõigus kaalub üles väljendusvabaduse.

Kordame veelkord, et see on äärmiselt erandlik praktika kui meediaväljaanne peab hakkama oma õiguspäraselt avalikustatud artiklites pärast väga pika aja möödumist isikute nimesid eemaldama või artikli avalikele otsingumootoritele peitma. Probleem seisneb selles, et avaldaja saab valida, kas tema konkreetne leht on avalikele otsingumootoritele leitav või mitte. Aga ei saa seejuures valida, et leht ei oleks ainult teatud otsingusõnu kasutades leitav, aga jääks muid sõnu kasutades leitavaks. Vaba ajakirjanduse ja väljendusvabaduse eest seisev Index of Censorship on leidnud koguni, et selline sekkumine (otsingutulemuste listist eemaldamine) rikub sõnavabaduse aluspõhimõtteid.[9] Seetõttu peaks kaebajad oma nime indekseerimise lõpetamise nõudega pöörduma otsingumootorite poole.

Kokkuvõttes ei tuvastatud inspektsioon vaides ei uusi asjaolusid ega vajalikke asitõendeid, mis annaks aluse menetluse uuendamiseks ja sama asja uuesti läbi vaatamiseks, kuna see tooks kaasa samasuguse otsuse.

/allkirjastatud digitaalselt/

Pille Lehis
peadirektor

[8] Kulk, S., Zuiderveen Borgesius, F. Privacy, Freedom of Expression and the Right to be Forgotten in Europe.
[9] https://pure.uva.nl/ws/files/9113768/Kulk_Zuiderveen_Borgesius_RTBF_chapter_2Feb2017.pdf, lk 32.